

مسائل نشر کتاب در جهان سوم*

مترجم: دکتر مرتضی هنری

به رغم پیش‌بینی‌های بسیاری از کارشناسان ارتباط‌های جمعی درباره رشد سریع رسانه‌های گروهی الکترونیکی، نشر کتاب - دست کم در کشورهای غربی - شکوفایی خود را دارد. اما این داستان در بیشتر کشورهای روبه رشد که میلیونها نفر مردم در آنجا دسترسی اندکی به هرگونه اطلاعات دارند، دیگرگونه است.

آماري که برای کنگره جهانی کتاب در لندن در ژوئن ۱۹۸۲ گردآوری شد نشان می‌دهد که بازار صادرات و واردات کتاب کشورهای غربی در فاصله سالهای ۱۹۷۵ - ۱۹۷۹ رشدی حدود ۵۳٪ داشته است و ارزش این تجارت هم اکنون از سالی ۳ میلیارد دلار در می‌گذرد. پروفیسور ربرت اسکاپری از دانشگاه ملی گاسکن فرانسه اطلاعات فراهم شده در مورد نشر کتاب در سطح جهان را مورد تحلیل قرار داده و می‌گوید که در سال ۱۹۸۲ ناشران در سطح جهانی حدود ۱۰ میلیارد کتاب زیر ۷۰۰۰۰۰ عنوان به چاپ رسانیده‌اند.

پروفیسور اسکاپری که تحت تاثیر این ارقام قرار گرفته یادآور می‌شود که "کتاب هنوز هسته هرگونه نظام بارور آگاهی‌دهنده است" وی اضافه می‌کند که هیچ نوع تکنولوژی نمی‌تواند حانشین کتاب به عنوان منبع اصلی، مهم و مستقل اطلاعات بشود و می‌گوید: "توسعه نشر کتاب مرحله‌ای اجباری است و راه میانبر دیگری برای آزادی فردی در این راه وجود ندارد". این ارزشیابی خطری بزرگ را برای مردم سیواد جهان و نیز آنها که در کشورهای زندگی می‌کنند که صنعت نشر کتاب ندارند، یادآوری می‌کند. در سال ۱۹۷۸ سهم جهان سوم از کل کتابهای چاپ شده به تمام زبانها در جهان ۱۱٪ بود. کنگره جهانی کتاب در سال ۱۹۸۲ بیشتر نظر خود را متوجه این نکته کرد که دانش‌آموزان و اقلیت با سواد در این کشورها به مواد جایی، مگر در کلاس درس، کمتر دسترسی دارند و به ندرت کتابی به زبان محلی خود می‌بینند، نوشته‌ای با دیدگاه فرهنگی مشترک با آنان که جای خود دارد.

سی و چهار کشوری که کمتر از ۲۶٪ صنعت جهان را در خود جای داده‌اند، بیش از ۸۰٪ کتابهای در گردش در هر سال را منتشر می‌سازند. که ۲۵٪ به انگلیسی، ۱۵٪ به روسی، ۱۱/۵٪ به آلمانی، ۷٪

☞

* Ian steele. "Third World Book Publishers Lagging." *Mazingira*. vol.

به فرانسه و ۶٪ به اسپانیایی است که هر یک تاثیراتی گوناگون بر مستعمره‌های پیشین و وابستگان دارند. و این به‌عنوان حامل نظرها و شیوه‌های آموزشی عمل می‌کند، که دشوار بتواند در کشورهای مستقل حرکتی ایجاد کند.

از ۵۴ کتابی که در سال ۱۹۷۸ در کشور کامرون منتشر شد، ۴۰ کتاب به زبان فرانسه بود و ۱۴ کتاب دیگر به زبان انگلیسی. در همین سال در کشور گانا ۲۵۱ کتاب چاپ شد: ۲۱۸ کتاب به زبان انگلیسی، ۱ کتاب به زبان فرانسه، ۲ کتاب به دیگر زبانها و تنها ۲۹ کتاب به زبانهای افریقایی. در سال ۱۹۷۶، ۱۸۳ جلد کتاب در کنیا منتشر شد: ۱۲۱ کتاب به زبان انگلیسی، ۳ کتاب به زبان فرانسه، ۱۲ کتاب به زبانهای دیگر و تنها ۴۶ کتاب به زبان "سواحلی" زبان بومی کنیا بود.

البته در این مورد هم استثنا هست: از ۲۱۹ کتاب منتشر شده در ماداگاسکار در سال ۱۹۷۸، ۵۲ کتاب به زبان فرانسه بود، ۲ کتاب به زبان انگلیسی، ۱ کتاب به زبان اسپانیایی، ۱۶۴ کتاب به زبان ملاکاشی - زبان ملی ماداگاسکار. سودان نیز سیاست معینی برای چاپ کتاب به زبان عربی - که خوشبختانه زبانی مهم است - دارد. اما این دو کشور استثنا هستند. هزینه زیاد کاغذ و چاپ، بالا بودن معیارهای آموزشی و گونه‌گونی فرهنگها و زبانها در کشورها، همه امکانهایی نویسندگان بومی و بیان تفاوت نظرها را پیچیده و دشوار می‌سازند.

هند، چنین خطری را درک کرده و برنامه‌هایی برای گسترش نشر کتاب در سطح ملی و منطقه‌ای از طریق مراکزی مانند "اتحادیه ملی کتاب"^۱، "شرایط ملی ترویج کتاب"^۲ و "برنامه کتابخانه‌های کشور برای نواحی روستایی"^۳ سازمان داده است. تولید کتابهای ارزان قیمت تشویق شد و در این کشور برای جمعیتی در حدود ۴۳۷ میلیون نفر در سال ۱۹۶۵ حدود ۱۳۰،۵۹۴ جلد کتاب چاپ کرد. اما در سال ۱۹۸۰ که جمعیت هند به حدود ۶۹۴ میلیون نفر رسیده بود، کتابهای منتشر شده به ۱۲۰،۹۳۲ عنوان کاهش یافت.

علت رکود نشر کتاب را در هند می‌توان یافتن بودن معیارهای آموزشی، وسعت زیاد و گونه‌گونی فرهنگی دانست. در هند ۲۲ زبان، گستردگی وسیعی دارند که ۱۶ زبان آریایی و ۶ زبان دراویدی است. هشارد پروفیسور اسکاپری این است که هند و بسیاری از کشورهای دیگر باید در برابر وابستگی رشد یابنده‌شان به زبانهای بیگانه مقابله کنند و توجه زیادی به خطر اربابان پیشین و استعمار تازه که با حربه زبان به میدان آمده‌اند، معطوف دارند.

ادبیات انگلیسی به‌صورت عامل عمده‌ای در تلاشهای روشنفکرانه در فیلیپین، مالزی، پاکستان، سنگاپور و سریلانکا در آمده است. هنگ کنگ و سنگاپور که ناشران اصلی در منطقه هستند، در سال ۱۹۷۸، ۳۰،۵۴۱ کتاب تازه چاپ کردند که ۱۰،۲۶۲ عنوان به انگلیسی، ۱۰،۵۳۴ عنوان به چینی، ۸۹ کتاب به مالزیایی، ۱۰ کتاب به تاملیل و باقی به زبانهای دیگر بود.

1. National Book Trust.

2. National Book Development Council.

3. Home Library Plan for Rural Areas.

با توجه به اینکه زبان انگلیسی در این کشورها زبانی بیگانه تلقی می‌شود، دولت‌ها باید به این مسئله بیندیشند که مردم وقتی مدرسه را ترک کردند چه می‌خوانند. با توجه به اینکه کتاب درسی، ملی شده و دانش‌آموزان به زبانهای محلی درس می‌خوانند، آکمیهای دیواری، جزوه‌ها و روزنامه‌های فراهم و در دسترس باید به میزانی باشد که عادت به مطالعه حفظ شود. اما براساس گفت: پروفیسور اسکاپری آثارهای متفاوت این خوشبینی را بی‌اعتبار می‌سازد. چراکه تنها یک سوم از ۱۵۰ میلیون نفری که هر سال خواندن را فرامی‌گیرند با سواد باقی می‌مانند. او می‌گوید: "یک سوم از آنها که خواندن را فرامی‌گیرند عملاً" به بیسوادی برمی‌گردند، یک سوم دیگر کم‌خوان می‌شوند، و مطالعه تنها برای یک سوم باقی مانده به صورت عادت درمی‌آید. این امر ناشی از دو علت نارمایی و نابجایی مواد خواندنی است. این نابجایی ممکن است ناشی از یک علت یا ترکیبی از علت‌های زیر باشد: نابجایی قیمت کتاب که امری اقتصادی است؛ نادرستی توزیع کتاب که امری شکلاتی است؛ یا مسائل فیزیکی مانند قابل خواندن بودن متن؛ ممکن است مشکل زبانی باشد مانند زبانی که کتاب به آن نوشته شده و یا اینکه مسئله‌ای فرهنگی باشد مانند مرتبط بودن محتوای کتاب.

ابوالحسن کارشناس مسئول کتاب در وزارت آموزش هندی به این نکته اشاره می‌کند که در آسیای غربی از هر ۱۰ نفر دانش‌آموز پیش از تکمیل دوره ابتدایی دبستان را ترک می‌کنند، بنابراین دولت‌ها باید تهیه کتاب متناسب برای آنها را مورد توجه قرار دهند تا بتوانند آموزش خود را به‌طور غیر رسمی ادامه دهند. وی همچنین بر ضرورت تهیه کتاب برای کارگران صنعتی و نیمه متخصصان تأکید می‌کند تا آگاهی‌های فرهنگی آنان بالا رود و لذت از مطالعه برایشان حاصل آید؛ و نیز بر لزوم بالا بردن آگاهی‌های عمومی انگشت می‌گذارد. ابوالحسن دولت‌ها را به پشتیبانی از نویسندگان، ویراستاران و مترجمان محلی تشویق می‌کند و می‌خواهد که نشر کتاب در اندازه جیبی را با دادن کاغذ به قیمت ارزان ترغیب کنند. او می‌گوید: "به دشواری می‌توان به پیشرفتی واقعی در هر برنامه توسعه، و یا بازسازی ملی با مشارکت افراد دست یافت، مگر با فراهم کردن کتاب‌های متناسب برای مردم به زبان خودشان و به میزان ضروری."

مرکز مدارك اقتصادي - اجتماعي و انتشارات سازمان برنامه و بودجه منتشر کرده است:

جمع‌آوری آب باران در مناطق روستایی

برنامه ریزی مرکزی

نویسنده: اریک نیس پیترسون

نویسنده: یان تین برگن

مترجم: دکتر حبیب‌الله بیات

مترجم: دکتر احمد عظیمی بلوریان

توسعه روستا شهری

مسائل جهان و دورنمای آینده

نویسنده: جان فریدمن و مایک داگلاس

نویسنده: احمد مختار امبو

مترجم: عزیز کیاوند (رخش خورشید)

مترجم: محمدرضا صالح‌پور

محل فروش: فروشگاه انتشارات علمی و فرهنگی، شماره ۱، خیابان انقلاب مقابل دانشگاه تهران

شماره ۲، خیابان جمهوری چهارراه شیخ‌هادی

: سازمان برنامه و بودجه، ساختمان بانک، طبقه اول، اتاق ۱۰۹ تلفن ۳۱۷۲۵۹

: مرکز نشر دانشگاهی، خیابان خالد اسلامبولی (پارک).